

AMINA BAŠIĆ
NUDŽEJMA SPAHIĆ

BIBLIOGRAFIJA KAO MAPA RAZVOJA DISKURSNIH STUDIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Čović-Filipović, A., Durmišević, E., Grebović-Lendo, N., Mulo-
vić, A., Osmankadić, M., *Analiza diskursa i kritička analiza dis-
kursu u Bosni i Hercegovini (1999–2025): Bibliografija*, Sarajevo:
Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, 2026, 163 str.

Publikacija *Analiza diskursa i kritička analiza diskursa u Bosni i Hercegovini (1999–2025): Bibliografija* autorica A. Čović-Filipović, E. Durmišević, N. Grebović-Lendo, A. Mulović i M. Osmankadić predstavlja prvo sistematsko bibliografsko djelo posvećeno analizi diskursa i kritičkoj analizi diskursa u Bosni i Hercegovini. Objavljena 2026. godine u izdanju Univerziteta u Sarajevu – Filozofskog fakulteta, ova je publikacija nastala kao rezultat naučnog projekta *Analiza diskursa i kritička analiza diskursa u Bosni i Hercegovini* i potrebe da se objedini i sistematizira naučna produkcija iz jedne od najdinamičnijih oblasti savremene lingvistike i humanističkih nauka uopće. Pregled uvrštenih radova pokazuje da se među najznačajnijim autorima koji su oblikovali razvoj analize diskursa i kritičke analize diskursa u Bosni i Hercegovini posebno izdvajaju M. Katnić-Bakaršić, S. Bilbija, Lj. Jeftić, M. Osmankadić, A. Čović-Filipović, A. Mulović, D. Majstorović, J. Marković, N. Delibegović Džanić, S. Berberović, K. Avdagić, M. Đelilbašić i brojni drugi istraživači i istraživačice. Njihovi radovi svjedoče o kontinuiranom razvoju ovih disciplina i njihovom teorijskom i metodološkom usložnjavanju.

Knjiga započinje opsežnim uvodom u kojem autorice obrazlažu nastanak projekta, njegove ciljeve i metodološke osnove. U uvodnom dijelu naglašava se da je *Bibliografija* zamišljena kao istraživački i orijentacijski alat koji omogućava uvid u razvoj analize diskursa (DA) i kritičke analize diskursa (CDA) u Bosni i Hercegovini od kraja dvadesetog stoljeća do danas. Posebna pažnja posvećena je teorijskom određenju ovih disciplina, njihovom nastanku i razvoju, kao i njihovoj ulozi u proučavanju diskursa kao društvene prakse. Autorice podsjećaju da je analiza diskursa usko povezana s lingvistikom teksta, pragmatikom i historijskom semantikom, dok kritička diskursna analiza predstavlja pristup koji je posebno usmjeren na razotkrivanje odnosa između jezika, moći, ideologije i društvenih nejednakosti u različitim društvenim praksama.

Nakon uvoda slijedi najopsežnije poglavlje pod naslovom *Članci u časopisima*, koje zauzima značajan dio publikacije. U ovom dijelu predstavljeni su radovi objavljeni u domaćim i međunarodnim naučnim časopisima u periodu od 1999. do 2025. godine. Pregled bibliografskih jedinica pokazuje izrazitu tematsku raznovrsnost bosanskohercegovačkih istraživanja diskursa. Zastupljene su analize političkog, medijskog i religijskog diskursa, akademske i institucionalne komunikacije, rodni identiteta, kao i brojna istraživanja iz oblasti pragmatike i konverzijske analize. Posebno mjesto zauzimaju radovi posvećeni političkom diskursu u Bosni i Hercegovini, naročito analizama diskursa Međunarodne zajednice, Ureda visokog predstavnika, evropskih integracija te medijskog predstavljanja društvenih i političkih procesa. S tim u vezi, M. Katnić-Bakaršić smatra se jednom od pionirki analize diskursa i kritičke analize diskursa u Bosni i Hercegovini, a njeni radovi o jeziku, moći, ideologiji i medijskom diskursu postavili su teorijske i metodološke temelje za razvoj ove discipline u domaćoj lingvistici. Isto tako, među ranijim radovima posebno se izdvaja istraživanje S. Bilbije "What will the OHR discourse be remembered by?" iz 2009. godine, koje se bavi jezičkim karakteristikama političkog diskursa Ureda visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini. Analizirajući morfološke, sintaksičke i semantičke osobine tog diskursa, autorica pokazuje na koji način jezik

učestvuje u promoviranju određenih ideoloških pozicija i političkih ciljeva. Ovaj rad predstavlja jedno od prvih sistematičnih istraživanja političkog diskursa Međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini. Značajan doprinos istraživanju historijskih diskursa daju radovi S. Brkan, koja kroz kritičku analizu diskursa i sistemsku funkcionalnu lingvistiku proučava antičke tekstove, posebno biografske prikaze rimskih careva Augusta i Neronu te Ciceronove govore. U tom kontekstu izdvajaju se i istraživanja A. Čović-Filipović o propagandnoj dimenziji jezika u historijskoj štampi te jezičkim strategijama izražavanja afektivnosti u diskursu o Sarajevskom atentatu. Prisutna su i istraživanja zasnovana na kritičkoj analizi diskursa i sistemskoj funkcionalnoj lingvistici, gdje se posebno izdvajaju radovi K. Avdagića, u kojima se analizira politički diskurs visokih predstavnika u Bosni i Hercegovini te diskurs evropskih zvaničnika prema Bosni i Hercegovini, kao i istraživanja D. Majstorović, koja, također, analizira diskurs visokog predstavnika, istražujući načine na koje se kroz jezik Međunarodne zajednice konstruiraju evropski identitet, politička moć i procesi evropskih integracija u Bosni i Hercegovini. A. Šehović u svojim istraživanjima analizira odnose moći i dominacije u dramskom diskursu, pokazujući kako se društvene hijerarhije, ideološki obrasci i pozicije autoriteta oblikuju kroz jezičku interakciju dramskih likova. Ovi radovi ukazuju na to da se metode analize diskursa mogu uspješno primjenjivati i na historijske i književne tekstove, čime se dodatno proširuje istraživački domet discipline. Kada je riječ o radovima posvećenim medijskom diskursu i rodnim pitanjima, D. Majstorović u značajnom dijelu svojih istraživanja analizira načine na koje žene u Bosni i Hercegovini govore o sebi između patrijarhalnih društvenih vrijednosti i emancipacijskih težnji. Istraživanja pokazuju kako se rodni identiteti, feminitet i društvena očekivanja oblikuju kroz diskurs te kako se kroz jezik reproduciraju ili osporavaju patrijarhalni obrasci. U tom je kontekstu posebno značajno i istraživanje B. Dolić o jezičkim indikatorima rodni stereotipa u animiranoj seriji "Peppa Pig", u kojem se kroz kritičku analizu diskursa razmatra konstrukcija rodni identiteta i ideologija u medijskim sadržajima namijenjenim djeci. U novijem periodu primjetno je širenje istraživačkih interesa prema institucionalnoj komunikaciji i analizi

razgovora. Radovi M. Džanko o komunikaciji između ljekara i pacijenata te njena monografija "Osnove analize konverzacije i njena primjena u institucionalnoj interakciji" svjedoče o jačanju konverzacijske analize kao zasebnog istraživačkog pravca unutar bosanskohercegovačkih diskursnih studija. Pored toga, A. Hodžić-Čavkić u svojim radovima istražuje odnos jezika, identiteta i kulture, pri čemu se posebno izdvajaju analize orijentalizacije Novog Pazara, medijskog diskursa i savremenih oblika digitalne komunikacije. Lj. Jeftić fokusira se na kritičku analizu diskursa globalizacije i međunarodnih odnosa, posebno proučavajući jezik Međunarodne krizne grupe i diskurzivne mehanizme legitimacije međunarodnih intervencija u Bosni i Hercegovini. J. Marković svojim istraživanjima doprinosi razumijevanju povezanosti jezika, ideologije i društvene reprezentacije, potvrđujući interdisciplinarni karakter savremenih diskursnih studija. M. Mujagić primjenjuje kognitivnolingvističke pristupe u analizi političkog diskursa. Uz to, značajni su i radovi M. Turanovića, koji se bavi pitanjima diskursa u kontekstu društvenih i pravnih fenomena, pri čemu njegova istraživanja ukazuju na značaj jezika u oblikovanju društvenih percepcija i interpretaciji savremenih društvenih procesa.

Poglavlja u knjigama / zbornicima drugo je opsežnije poglavlje koje sistematično predstavlja radove objavljene u kolektivnim monografijama i naučnim zbornicima. Ovaj je dio posebno značajan jer svjedoči o uključenosti bosanskohercegovačkih istraživača u međunarodne naučne projekte i interdisciplinarne istraživačke mreže. Analizom bibliografskih jedinica može se uočiti da se diskursna istraživanja povezuju s kulturološkim studijama, politikom, obrazovanjem, identitetom i procesima evropskih integracija. S tim u vezi, Lj. Jeftić bavi se jezikom globalizacije i načinima na koje međunarodne organizacije kroz diskurs oblikuju političku stvarnost Bosne i Hercegovine. M. Osmankadić analizira politički diskurs Međunarodne zajednice, s posebnim fokusom na jezičke strategije moći i ideologije, dok S. Berberović istražuje ulogu konceptualnih metafora u političkom diskursu. Ovi radovi svjedoče o tematskoj raznovrsnosti i metodološkoj razvijenosti istraživanja diskursa u Bosni i Hercegovini.

Naredno poglavlje *Radovi u konferencijskim zbornicima* pruža uvid u aktuelna istraživanja predstavljena na domaćim i međunarodnim naučnim skupovima. Tematski je raspon radova vrlo širok i obuhvata istraživanja društvenih mreža, medijskog izvještavanja, političke komunikacije, identitetskih pitanja i savremenih globalnih fenomena. Karakterističan primjer predstavlja istraživanje kontrastivne diskursne analize zakonskih tekstova vezanih za Bolonjski proces u Njemačkoj i Bosni i Hercegovini V. Smailagića, koje pokazuje kako se društvene i kulturne razlike reflektiraju u diskursu institucionalnih dokumenata. Posebna vrijednost ovog poglavlja ogleda se u tome što dokumentira najnovije istraživačke trendove i omogućava praćenje razvoja discipline u realnom vremenu. Ujedno se potvrđuje i to da naučni skupovi predstavljaju važno mjesto razmjene ideja i oblikovanja novih istraživačkih pravaca u oblasti diskursnih studija.

Sljedeće poglavlje *Prikazi knjiga* ima važnu ulogu u samom razumijevanju razvoja ovih disciplina. Prikazi svjedoče o recepciji ključnih domaćih i stranih djela iz oblasti analize diskursa i kritičke analize diskursa. Posebno su značajni prikazi radova M. Katnić-Bakaršić, jedne od najvažnijih autorica u ovoj oblasti na prostoru Bosne i Hercegovine. Kroz prikaze se može pratiti kako su nova teorijska i metodološka dostignuća prihvaćena i interpretirana unutar domaće akademske zajednice.

Poglavlje *Monografije* jedno je od najvažnijih dijelova publikacije jer predstavlja samostalna naučna djela koja su značajno doprinijela razvoju discipline. Među njima se nalaze istraživanja političkog humora, diskursa moći, jezika globalizacije, medijskog predstavljanja terorizma, rodne ideologije i institucionalne komunikacije. Posebnu pažnju privlači monografija *Politički humor i javni diskurs: kognitivno-lingvistička analiza* autorica Berberović i Delibegović Džanić, koja politički humor proučava kroz prizmu teorije konceptualne integracije. Značajno mjesto zauzima i monografija M. Osmankadić o funkcijama lingvističke negacije u političkom diskursu Međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini, koja predstavlja jedno od najopsežnijih istraživanja političkog diskursa u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Isto tako, A. Mulović u monografiji *Diskursna analiza govora*

predsjednika svrgnutih tokom Arapskog proljeća istražuje politički diskurs svrgnutih arapskih predsjednika, analizirajući načine na koje se kroz jezik konstruiraju moć, legitimitet i politički autoritet u periodima društvenih i političkih kriza. Pored političkog diskursa, ključno mjesto zauzimaju istraživanja medijskog diskursa. Radovi posvećeni medijskom predstavljanju društvenih događaja, konstrukciji identiteta u medijima, izvještavanju o ratu, terorizmu, migracijama i pandemiji COVID-19 svjedoče o nastojanju istraživača da kroz lingvističku analizu rasvijetle načine na koje mediji oblikuju javno mnijenje i društvenu percepciju stvarnosti. Posebno su vrijedna istraživanja koja kombiniraju kritičku analizu diskursa s korpusnim metodama i analizom vrijednosti vijesti, čime se domaća istraživanja približavaju savremenim međunarodnim trendovima.

Nakon monografija slijedi poglavlje *Doktorski radovi*, koje omogućava uvid u razvoj novih generacija istraživača i istraživačica. Doktorske disertacije pokazuju da je analiza diskursa postala stabilno i prepoznatljivo istraživačko područje na bosanskohercegovačkim univerzitetima. Tematski, ovi radovi obuhvataju politički, medijski, akademski, književni i institucionalni diskurs, dok metodološki svjedoče o primjeni savremenih pristupa poput kritičke analize diskursa, sistemske funkcionalne lingvistike, korpusne lingvistike i multimodalne analize.

Na sličan se način referira i poglavlje *Magistarski radovi*, koje dokumentira širenje interesovanja za diskursne studije među mladim istraživači(ca)ma. Ovaj dio *Bibliografije* posebno je koristan studentima i istraživači(ca)ma jer pruža pregled tema koje su obrađivane na postdiplomskom nivou te ukazuje na istraživačke praznine i mogućnosti za buduća istraživanja.

U završnom dijelu knjige nalazi se *Dodatak*, koji obuhvata manji broj bibliografskih jedinica evidentiranih nakon zaključenja osnovnog korpusa i izrade indeksa. Time autorice potvrđuju svoju namjeru da *Bibliografija* bude što obuhvatnija i korisnija budućim istraživači(ca)ma. Zatim, slijede *Predmetni* i *Autorski registar*, koji predstavljaju izuzetno vrijedan navigacijski alat. Predmetni registar omogućava pregled ključnih tema, pojmova

i istraživačkih područja, dok autorski registar pruža pregled najznačajnijih imena koja su oblikovala razvoj analize diskursa i kritičke analize diskursa u Bosni i Hercegovini.

Iz svega navedenog sasvim je očito da publikacija *Analiza diskursa i kritička analiza diskursa u Bosni i Hercegovini (1999–2025): Bibliografija* daleko nadilazi okvir tradicionalne bibliografije. Jasno se uočava postepena transformacija istraživačkih interesa – od pionirskih radova koji su uglavnom bili usmjereni na politički i medijski diskurs do savremenih istraživanja koja obuhvataju pitanja roda, identiteta, multimodalnosti, digitalne komunikacije, društvenih mreža i institucionalne interakcije. Na taj način *Bibliografija* pruža svojevrsnu historiju razvoja discipline i pokazuje kako su se istraživački prioriteti mijenjali pod utjecajem društvenih i tehnoloških promjena. Upravo zbog svoje sistematičnosti, preglednosti i naučne relevantnosti ova publikacija predstavlja nezaobilazan izvor za buduća istraživanja u oblasti diskursnih studija i značajan doprinos bosanskohercegovačkoj lingvistici i humanističkim naukama.